

mağrın sol kıyısında ve Rakka ile Halep şehirleri arasında. Türk mezarı diye anılan yerin bulunduğu kale. İslâmîyetin ilk yıllarında buraya Davsara deniliyordu. Kusyflerden, Sâbık-üd-din Ca'ber'in, Selçuklular zamanında burasını alması üzerine, mevcut kaleye Ca'ber isminin verildiği söylenir. Ca'ber kalesi daha sonra, Halep Uçayflerinin, Nureddin Mahmud bin Zengî'nin ve diğer Halep emirlerinin elinde kaldı. 1269 Senesinde, kaleyi Hülâgü zapt etti ve yakıp yıktı. Daha sonra, Memlûklerden Osmanlılara geçti ve yüzyıllarca Osmanlıların elinde kaldı. Bu süre içinde, Türkmen Döğer ulusunun İbceği, Bekmeşli, Çapar, Kara Şeyhli, Güvenç, Güllü, Saygul ve Çadırli gibi çeşitli oymakları, Ca'ber kalesini kışık olarak kullandılar. Bir söylentiye göre Osmanlı devletinin kurucusu Kutalmış oğlu Süleyman Şah, başka bir söylentiye göre de Osman Bey'in büyük babası Süleyman Şah (?), Fırat'ı geçerken burada ölmüştür. Daha başka bir söylenti, buradaki mezarın İmâd-üd-din Zengî'ye ait olduğu yolundadır. Türk mezarı adı ile ün kazanan mezara Osmanlılar büyük itibar gösterdiler. 1918'de, burası İngiliz kuvvetleri tarafından işgal edildi. Sonradan, Milletler Cemiyeti tarafından, fransız mandası altına verildi ve böylece Suriye sınırları içinde kaldı. 20 Ekim 1921'de, Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti ile Fransa arasında imzalanan Ankara itilâfnamesinin 8. maddesine göre, Türk mezarının burada bulunmasından dolayı, 8797 m² olan bu toprak parçasının idaresi Türkiye'ye bırakıldı. Bu madde 24 temmuz 1923 tarihli Lozan antlaşması ile de aynen kabul olundu. Şimdi bu kalede muhafız bulundurmak ve Türk bayrağı çekmek hakkı Türkiye Cumhuriyeti hükûmetine aittir. Bugün burada, harap bir kale, bir kümbet ve bir karakol bulunmaktadır. (M)

Sebastiano CABOTO

CABET (Etienne), fransız sosyalisti (Dijon 1788-Saint-Louis, A.B.D. 1856). Öğretmenlik ve avukatlık yaptıktan sonra, Carbonari derneğine girdi ve 1830 ihtilâline katıldı; fakat Louis-Philippe monarşisiyle birleşti ve Korsika başsavcısı oldu. 1831'de Côte-d'Or milletvekilliğine seçildi, devrine göre çok ileri demokratik tezleri savundu. 1834'te *Le Populaire* gazetesini yayınladı, bazı yazıları için mahkûm oldu ve İngiltere'ye sığınmak zorunda kaldı. Orada Owen'den etkilendi. En önemlisi *Voyage en Icarie* (İkaria Yolculuğu) [1840] olan eserlerinde ktsmen Thomas Morus'tan esinli bir komünizmi överek, üretim araçlarının kamulaştırılması doktrinini geliştirir ve ideal toplumun hymser bir tablosunu çizer. 1848'de A. B.D.'ye gitti. Texas'ta, sonra da İllinois'te sosyalist bir şehir kurmayı denedi, başarısız oldu, umutsuzluğa kapıldı ve öldü. (L)

CABEZA DE GRIEGO, İspanya'da bölge, Castilla la Nueva'da (Cuenca ili). XVII. yy. sonunda yapılan kâzılarda burada Roma ve Vizigotlar devrinden kalma çok önemli eserler bulundu. Bunlar Madrid Arkeoloji müzesinde muhafaza edilmektedir. (L)

CABEZON (Antonio DE), İspanyol orgcusu ve bestecisi (Castriello Matajudios, Castrogeriz yakın, Burgos eyaleti 1510-Madrid 1566). Önce Karl V'in karısı İsaabel, sonra Karl V ile prenseslerin müzikçisi oldu. 1548, 1549, 1554'te Prens Felipe'nin hizmetine girdi ve İtalya, Almanya, Hollanda'ya gitti. Zamanının büyük İspanyol ustaları ve bazı İspanyol mistikleriyle ilişki kurdu. Dengeli ve sağlam bir temele dayanan müziğiyle İberya müzik geleneğini, Josquin Des Prés ve okulunun sanat anlayışını getirdi. Org ve harp için yazdığı eserlerinin büyük bir kısmı oğlu Hernando tarafından 1878'de yayımlandı: (*Obras de Musica Para Tecla, Arpa y Vhuela*). [L]

CABI i. (ar. *cibâyet*, vergi tahsilinden *câbi*). Esk. Vakıf kiralalarını ve zekâtı toplamakla görevli tahsildar. || Çekirge.

— Teşk. tar. Tanzimat'tan önce harar, cizye ve vakıf gelirlerini toplayan kimselere verilen ad.

◆ **Câbillik** i. Esk. Tahsildarlık, vergi toplama işi. (M)

CABIAT i. (Bir amerika yerli dilinden). Kemirgen memeli hayvan. Tırnakları toynağı andırır.

— ANSİKL. *Cabiai* kemirgenlerin en büyü-

ğüdür. Örnek türü su kobayının (*cabiai capybara*) [Hydrochoerus capybara] uzunluğu 1.30 m'yi, yüksekliği 0.50 m'yi, ağırlığı 50 kg'ı bulur. Hayatı hemen hemen sadece suda geçer; daha çok ırmak kıyılarında yaşar; en ufak tehlike anında suya dalar; tapirler gibi çamura gömülür. Eti oldukça lezzetli olduğundan nakbul av hayvanı sayılır. (L)

CABİR sıf. (ar. *cabr*, zor, zorlama, kırık sarma ve düzeltme'den *câbir*). Esk. Zorlayan. || Kırıkçı, çikrikçi. || Düzelten.

— DEY. Esk. *Câbir-i küll-i kess*, (Kırılan. bozulan her şeyi düzelten) Tanrı. (M)

CABİR (Ebu Musa Cabir bin Hayyam el-Azdi el-Kâfi), ünlü arap simyacı. Doğum ve ölümlerini kesin olarak bilmiyoruz. VIII. yy.'ın ikinci yarısı ile IX. yy.'ın başlarında yaşadığı tahmin ediliyor. Horasan'ın Tus şehrinde doğduğu ve Küfe'de (Irak) yaşadığı bilinmektedir. Bazı tarihçiler tarafından Harran'da doğduğu ileri sürülürse de bu, pek zayıf bir ihtimaldir. Cabir'in hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Fakat buna rağmen şöretli, öteki arap simyacılarından çok üstündür. Razi ve İbni Sina gibi bilginler ona «üstatlar üstadı» unvanını verirler. Cabir'in şöretli ortaçağ İtalya'sında daha da arttı. İtalyan bilgini ve hekimî Cardano (XVI. yy.), Cabir'i dünyada mevcut en iki dâni arasında sayar. Cabir'e ve öğrencilerine mal edilen simya eserlerinin beş yüzden fazla olduğu söylenir.

Bunlardan İbn Nadim'in *Kitab-ül-Fihrist*'inde gösterilmiş olan önemli bir kısmı, insan bilgisinin tamamını içinde toplar. Cabir'in eserleri eski ilmin bölümlerini kapsadığı için, bunlar aracılığıyla eski yunan ilminin kaybolmuş kısımlarını ortaya çıkarmak mümkündür. İslâm dünyasında yazılmış simya kitapları Cabir'in eserleri kadar geniş değildir. İlimler sistemine İslâmîlik ilmini eokan da Cabir'dir. Bu isim, IX. yy.'ın pek aşırı giden şifirlerin dayandığı ve İslâmîliğin varlığını tehlikeye düşürmüş olan bir görüş yansıtır.

Cabir'e göre vahiy ve Kur'an yerine, yunan felsefe ve ilmi geçecek ve şeriat ortadan kalkacaktır. Bu yüzden Cabir, Karmatîlere çok yaklaşıyor. Mezhebінде Nusayrilere benzeyen tarafları da çoktur. Meselâ, Cabir'de de *Ayn* (=Ali), *Mim* (=Muhammed), *Sin* (=Selman) gibi üç ilâhî esas vardır. Ona göre *Sin*, *Mim* gibi üstündür; bu suretle Cabir sünnetten ayrılır. Tenasuha da yer verir. Cabir'in ilmi, «mizan» prensibine dayanır. Bu prensip, pek çeşitli metafizik düşünceleri kapsar. Cabir, mizan fikri ile ilmi biriciliği (monizm) ifade ve ikiciliği (düalizm) reddeder. Onun bu fikrinde yeni cflatunculuk prensiplerinin de etkisi görülmektedir. «Mizan, Kur'an'ın «ruz-i ceza» esasî ile de ilgilidir ve bununla Cabir'in ilmi sistemi, dinî sistemine bağlanmış olur. (M)

CABİR bin ABDULLAH bin AMR-UL-ENSAR-US-SELME, sahâbeden (607-Medine 697). Birinci Akabe olayından önce müslüman oldu ve Akabe biatına da altı arkadaşıyla katıldı. Hz. Peygamber'in bütün savaşlarında bulundu. Siffin savaşına da Ali taraftarı olarak katıldı. Hayatının sonlarına doğru gözleri kör oldu ve 90 yaşında Medine'de öldü. Hz. Muhammed'den birçok hadis rivayet eden Cabir, sahâbenin bilginlerindendi. Buhari ve Müslim kendisinden 1540 hadis rivayet etmişlerdir. (M)

CABİR bin AHLAF, arap kozmografyası. Endülüste Sevilla şehrinde doğdu. XII. yy.'da yaşadığı sanılır. Ortaçağ Avrupası'nda *Geber* adı ile ün kazandı. Batlamyus'un bazı görüşlerini tenkit etti. Astronomiyce dair yazdığı *Kitab-ül-Hey'et* (Astronomi Kitabı) adlı eserinin başında trigonometri konuları üzerinde durdu. Bu eser Gerardi ve Cremona tarafından latinceye çevrildi ve 1534'te Nurenberg'de yayımlandı. (M)

CABİR bin ATİK, sahâbeden; Bedir gazvesinde ve diğer savaşlarda Hz. Muhammed'in yanında bulundu. Mekke'nin fethinde Muaviyeoğullarının sancağını taşıdı. 91 Yaşında öldü. Künyesi Ebu Abdullah veya Ebu'r-Rabi'dir. (M)

CABİR bin HALİD, sahâbeden; Bedir ve Uhut savaşlarında katıldı. (M)

CABİR bin MANSUR-US-SEKRI (X. yy.),

arap hekimî. Musul'da hekimlik yaptı ve büyük bir şöret kazandı. (M)

CABİR bin SEMER, sahâbeden; Sa'd bin Vakkas'ın kız kardeşi Halide binti Ebu Vakkas'ın oğludur. Küfe'de yaşadı. Kendisinin nakledilen birçok hadis kâdî. (M)

Cabir camii, İstanbul'un fethinden sonra cami haline getirilen eski bizans kilisesi. İmparator Theophilos'un (829-842) kızı Thekla tarafından yaptırılan ve 1059'da imparator İsaakios Komnenos'un tamir ettirdiği Agia Thekla kilisesinin burası olduğu tahmin edilmektedir. Yunan haçı planında yapılmış kiliseler tipine giren bu bina, cami haline getirildikten sonra Atık Mustafapaşa veya Ayvansaray camii adlarını aldı. Arapların İstanbul'u kuşatmasında, Cabir bin Abdullah'ın, Eyyub'ı Ensari ile birlikte bulunduğu söylentisine dayanılarak buraya halk tarafından Cabir camii adı verildi. Mihriban sağındaki hücrede bulunan sandukanın Cabir'in mezarı olduğu sanılır. (M)

CABİR Endülüslü (Şemseddin), endülüslü arap bilgini. Fikih ve edebiyatla meşgul oldu. Edebiyatla ilgili bazı eserlerini toplayan bir kitabı Paris Milli kütüphanesinde dir. (M)

CABIYE. Esk. çoğ. Şam'ın güneybatısında şehir. Ne zaman kurulduğu bilinmiyor. Cabiye'nin önemli Hz. Ömer zamanında müslümanlar tarafından fethi ile arttı. Burası Şam ordugâhının merkezi oldu. Halife Ömer 638 yılında ahab ile birlikte buraya gelenleri suriye ordusunun emirleriyle bir toplantı yaptı. Bu güne Cabiye günü, halife Ömer'in söylediği sözlerle Cabiye hutbesi adı verildi.

CABLE (George Washington), amerikalî yazar (New Orleans 1844-Saint Petersburg, Florida 1925). Romanlarında, Louisiana'da doğmuş fransız asıllı halkın (kreoller) yaşayışını canlandırdı. Başka eserleri: *Old Creole Days* (Eski Kreol Günleri) [1879], *New Orleans Tarihi* (1880), *The Creoles of Louisiana* (Louisiana Kreoller) [1884], *The Silent South* (Sessiz Güney) [1885], *The Negro Question* (Zenci Meselesi) [1888]. (L)

CABLÜS veya **ÇAPLÜS** sıf. (fars. *câblûs*). Esk. Dalkavuk, yaltaklanıcı.

◆ **Câblûsane** veya **çâplûsane** zf. Esk. Dalkavuklara yakışır şekilde.

◆ **Câblûslü** veya **çâplûslü** i. Esk. Dalkavukluk. (M)

CABOCHE veya **CABOCHE'ÇULAR**, Charles VI zamanında Burgonyalılar komitesinin en ateşli ve en aşırı unsurlarına verilen ad; Jean Caboche önderleriydi. Burgonya dükü Korkusuz Jean, Armagnac'lara karşı mücadelesinde bu halk gücünden faydalanmayı denedi. (L)

CABO DE HORNOS. Bk. HORN BURNU.

CABO JUBY, Sahra'nın batı kıyısında bulunan, Fas'ta (Tarfaya ili). Cabo Juby İspanyol yönetiminin merkeziydi; İfni; Sabiyetül-Hamma ve Rio de Oro da bu yönetime bağlıydılar. (L)

CABOMBA i. Amerika'da yetişen nilüfer türü. Akvaryum bitkisi olarak kullanılır. (L)

Cabot halkaları. Kanbilimi. Bazı aluvaryalarda rastlanan çekirdek kalıntıları. Bunlar amerikalî hekim Richard Clarke Cabot'un (1868-1939) adıyla anılır. (L)

CABOT LODGE (Henry). Bk. LODGE (Henry CABOT).

CABOTO (Giovanni), cenevizli denizci (Cenova 1450-İngiltere, 1498). Önce Venedik vatandaşlığına geçti, 1475 sıralarında Bristol'e yerleşti ve İngiltere'yi yeni vatani olarak kabul etti. Bristol ile İzlanda arasındaki ticarî ilişkiler, sonra da Kristof Kolomb'un keşifleri, onu Çin'e giden bir kuzey yolu aramağa yöneltti. Birçok verimsiz teşebbüsün sonra, oğlu Sebastiano ile birlikte 24 haziran 1497'de *Terra de prima vista* (İlk görünen toprak) [muhtemelen Cape Breton adası] adını verdiği bir yerde Kuzey Amerika kıtasına ayak bastı. Kral Henry VII, Cabota'ya kendi adına ele geçirdiği topraklarda bir ticaret tekelini verdi. Grönland, Labrador ve New England kıyılarını keşfetti, buraları taradı. (L)

CABOTO (Sebastiano), denizci (Venedik 1476'ya doğr.-Londra 1557). Giovanni Ca-